

Podcastinterview van Arita Baaijens met hoogleraar Asghar Seyed-Gohrab.

Taal voor de toekomst, 2021

NB - Onderstaande tekst is een uitgebreidere interviewversie van de podcast.

Welkom bij podcast 'Taal voor de Toekomst. In gesprek met de Noordzee. Ik ben Arita Baaijens, ontdekkingsreiziger, schrijfster en bioloog. Samen met jullie, de zee en een lerende taalmachine ga ik op zoek naar taal, wilde taal die de zee een stem geeft en ons een stapje terug laat doen.

Mijn gast vandaag is Asghar Seyed-Gohrab, hoogleraar Iraanse en Perzische Studies aan de Universiteit Utrecht. Hij lijkt over meerdere levens te beschikken en bestudeert niet alleen de Perzische poëzie als levende traditie en islamitische mystiek (soefisme), maar vertaalt ook gedichten en publiceert talloze boeken en artikelen. Vandaag spreekt hij met Taal voor de toekomst over iets wat onze taal en literatuur node mist: mystiek.

Arita Baaijens (AB) - Welkom Asghar Seyed-Gohrab.

Kunt u vertellen wat u is opgevallen aan de Nederlandse taal?

Seyed-Gohrab (SG) - Het is een praktische taal geworden. De taal zoals in de jaren '50 en '60 werd gesproken wordt nu door studenten ouderwets gevonden. Dat komt omdat cultuur en taal in hoog tempo zijn veranderd door industrialisatie en snelle economische groei. Het Nederlands conformeert zich aan de behoeftes van de samenleving.

AB - Spreekt de wind, het land, het water in Iran?

SG - Spreekwoordelijk: ja. De invloed van poëzie op de taal is groot in Iran. De elementen wind, water, vuur, aarde spreken. Bijvoorbeeld in de poëzie van Jalal al-Din Rumi, 13e eeuwse soefi-dichter. Elementen hebben in zijn poëzie zintuigen, bewustzijn, moraal. Dat gaat dus verder dan spreken alleen.

Bij Rumi heeft het vuur handelingsvermogen en bewustzijn. Het vuur zegt: ik mag dit niet. En dat verbod is door God opgelegd. Ieder schepsel weet wat het moet doen in de Middeleeuwse poëzie. De hele schepping is keurig hiërarchisch geordend. Zo'n orde is ook te vinden in de hellenistische Griekse traditie waar islamitische cultuur veel van over heeft genomen. Er zijn veel overeenkomsten. In de Hellenistische traditie vinden

we bijvoorbeeld de volgende ordening: mineralenrijk, plantenrijk, dierenrijk. En in elke categorie zijn ook weer verschillende ordeningen en hiërarchieën.

Water kan straffen, zo wordt een overstroming gezien als straf voor slechte daden. Maar het is de vraag of je water daarmee een 'moraal' kunt toeschrijven.

AB - Wat is mystiek?

SG - Mystiek betekent letterlijk 'met dichte ogen spreken'. Mystiek is het onuitsprekelijke en directe kennis van het goddelijke verkrijgen. Belangrijk zijn de inzichten en wijsheden die mystici ons verschaffen. Islamitische mystiek betekent onder meer eenwording met goddelijke. Het betreft een ideaalbeeld, dat niemand ooit zal bereiken. Het gaat om het verlangen en de weg naar de volmaaktheid.

AB - In mijn gereformeerde opvoeding was geen mystiek te bekennen. Wel karigheid, zonde, zuinigheid.

SG - In mystieke poëzie staat verlangen centraal. Dat vind je ook in de poëzie van de 13^e eeuwse mysticus-dichter Hadewijch, over de liefde. Hier gaat het ook over verlangen. Maar Hadewijch is in Nederland lang niet zo populair als Rumi, Hafiz, Omar Khayyam in Iran.

AB - Waarom is Perzische poëzie heden ten dage nog steeds populair in alle lagen van de bevolking?

SG - Ik denk dat het met wijsheidsliteratuur te maken heeft. In de poëzie vindt men veel wijze aforismen en adagium, die vaak moralistisch en belerend zijn en goed van pas komen in dagelijkse conversaties. Het betreft niet alleen mystiek. Zo ongeveer 40 a 50% van Iraniërs is seculier. Paradoxaal genoeg maakt de religieuze poëzie zich juist los van de religieuze dogma's door ambiguïteit te creëren. Mensen vinden blijkbaar poëzie en mystiek belangrijk. Zowel spiritueel en wat levenswijsheid betreft.

AB - Nederlandse taal is snel veranderd omdat samenleving en economie zijn veranderd. Is het een kip-ei kwestie?

SG - Je zou de taal van Hadewijch kunnen kiezen, ja, maar wie leest en begrijpt het nog? In Iran leest iedereen Rumi, een tijdgenoot van Hadewijch.

In het onderwijs het Hooglied, Hadewijch en religieuze dichters introduceren, het zou kunnen. In Iran gebeurt het met poëzie uit de Middeleeuwen en mensen hebben niet eens door dat gedichten uit de 10^e of 13^e eeuw stammen. De wijsheid en de taal worden begrepen, ze bevatten levenswijsheden. Hoe te leven, dat thema staat centraal in verschillende literaire genres zoals epiek, mystiek, romantiek. Voor Iraniërs zijn dichters raadgevers.

De verschillende soefidichters worden elk anders ontvangen door toehoorders, lezers.

Wat opvalt:

1. In NL is poëzie vaak een zaak van de elite. In Iran is het van belang voor iedereen.
2. Onderwijs besteedt in NL weinig aandacht aan middeleeuwse Nederlandse poëzie, veel minder dan in Iran.
3. Nederlands is een zakelijke taal geworden. Je wordt al snel een dromer gevonden als je dichtregels citeert of bloemrijke taal gebruikt. Sterker nog, het betekent uitsluiting. Je wordt niet serieus genomen.

AB - In het Perzisch is het grammaticaal verplicht aan te geven of objecten bezield of niet-bezield zijn. Hoe zit dat precies?

SG - De suffixen -ha of -an worden gebruikt om een meervoud te vormen. Het suffix -an wordt gebruikt bij zelfstandige naamwoorden die een persoon aanduiden maar ook voor woorden zoals bomen (derakhtan) maar het suffix -ha wordt ook in spreektaal gebruikt voor personen en objecten. Het is dus niet makkelijk om zo bezield of onbezield hieraan te verbinden.

Men zou een onderzoek naar moeten doen.

In poëzie is de wind is bezield.

Een mogelijke verklaring: Perzische taal is lingua franca geweest in de Middeleeuwen. Voor velen was het de cultuurtaal, dus vereenvoudiging van grammaticale regels was het gevolg.

VRAAG Arita: wordt hier bedoeld dat de gevoelde betekenis van bezield/onbezield is verdwenen hoewel het grammaticaal wel wordt uitgedrukt?

In het Perzisch geen mnl/vrwl woorden zoals in het Frans of Arabisch. Het geslacht moet je uit de context halen.

AB - Is wederkerigheid in de grammatica te bespeuren aangaande de relatie mens-natuur?

SG - is niet mijn vakgebied. Je zou dat in de poëzie kunnen bestuderen.

AB - Praten mensen in Iran met vogels, bergen, bomen, de wind?

SG - Ja, dat kan, maar of het vaak gebeurt, dat weet ik niet. Wel in de poëzie, als stijfijuur. Daarin komen objecten, bezielt of onbezielt, tot leven en spreken.

Zie het boek van collega Nasrollah Pourjavady waarin hij onderzoekt hoe objecten over hun eigeb toestand spreken. Neem de wijnkruik die in een eerder leven de kroon was van de koning of de gedichten van Omar Khayyam waarin de kruiken spreken.

Vannacht heb ik de pottenbakkerij bekeken.

Ik zag tweeduizend potten zwijgend spreken:

‘Wij zijn de bakkers, de verkopers en de klanten’

Klonk het uit kruikenoren die op monden leken (vertaling, J.T.P. de Bruijn, *De ware zin heeft niemand nog verstaan*, Amsterdam: Bulaaq, derde druk 2015, p. 37)

AB - In Iran is veel meer aandacht voor natuur en de wereld rondom dan in NL.

Zie het lentefeest Nowruz, de viering van seizoenen en thema's in de poëzie.

SG - Dat zou ik niet meteen kunnen zeggen. Wel vieren Iraniërs het nieuwjaar op 21 maart, het begin van de lente, de langste nacht van het jaar en andere gebeurtenissen, die met de natuur verbonden zijn. Bij al deze gelegenheden wordt vaak poëzie gebruikt.

AB - De soefi-traditie is van grote invloed op cultuur. Zelf groeide ik op in een gereformeerde gemeente. De Calvinistische aard is mij met de paplepel ingegoten. Wel herinner ik me nog de Dankdag voor het gewas, maar alle vieringen waren afgestemd, niet uitbundig.

SG - De rol van het soefisme in Iran was tot een eeuw geleden veel groter dan nu. Bij het moderniseren van het Midden-Oosten is de rol van religie, en ook Soefisme, aan de banden gelegd, kijk naar de hervormingen van Atatürk, die het de rol van het soefisme drastisch beperkte.

AB - leest een tekst voor van AI-Zee en vraagt SG: wat zou u de NL taal gunnen?

SG aarzelt.

- Nederlands is een rijke taal, ik gun ons het behouden van de rijkdom van de taal
- De taal is heel beeldend en levendig, zie bijvoorbeeld gedichten over de zee
- Het zou fijn zijn als de taal minder snel verandert
- In de taal niet alleen het analytische toelaten, maar ook emoties. Want onze emoties voeden onze passie, ze vormen belangrijke drijfveren en spreken direct vanuit het hart
- In mijn vertalingen laat ik Perzische metaforen heel en deze worden ook meestal begrepen. Belangrijk om ruimte in de taal te laten. Meer ambiguïteit toestaan, dan kan toehoorder zelf de betekenis duiden en dat creëert enorme ruimte omdat diverse interpretaties mogelijk zijn. In het Perzisch is dat heel gebruikelijk. In het Nederlands minder, daar moet je juist heel specifiek, super duidelijk en concreet zijn. Geen meerduidigheid in de boodschap .

SG leest kwatrijn voor uit het werk van Omar Khayam:

*De rondgang van ons komen en ons gaan,
Daar vind je geen begin, geen einde aan.
De ware zin heeft niemand nog verstaan:
vanwaar dit komen en waarheen dit gaan?*

De dichtregels zijn ruim duizend jaar geleden geschreven door Omar Kayam, wiskundige, filosoof en dichter.

Dit was Taal voor de toekomst. In gesprek met de Noordzee.

Abonneer je op de podcast en volg ons op social media.

Daar kun je ook een bericht achterlaten voor de beleidsmaker en de zee. Een vraag aan de zee stellen kan ook.

Deze aflevering kwam tot stand in samenwerking met Gerrit Kalsbeek, geluidsbeeld en montage. En ik ben Arita Baaijens.